

भारताचा इतिहास

शाहजहान मृत १६५७ मध्ये आजारी पडला. त्या वेळी त्याचे चार हि मुलगे पुष्कळ मोठे होते. दाराशिकोह (४३), शुजा (४१) औरंगजेब (३९) व मुराद (३३). त्याला दोन मुलीपण होत्या. मोठीच नांव जहानारा व धाकटीच रोशन आरा. जहानारा दाराशिकोहची बाजू घेई. धाकटी औरंगजेबाची बाजू घेई. तारानें आपल्या मारून गादीवर बसाचें असे शाह-जहानचें मनाशी ठरवले होतें. दारा उदार मताचा होता. त्यानें वेदांत व बायबल वाचले हीतें आणि ख्रिती धर्माचा अभ्यास केला होता. त्यानें नाक्षत्र पंडितांच्या सहाय्यानें अश्ववेद व उपनिषदांचें फारसी भाषेंत भाषांतर केलें होतें.

दुसरा शुजा तो बंगालचा गव्हर्नर होता. तो पराक्रमी होता, परंतु भोगविलासांत

हतका गुरफटून गेला होता की त्याला राज्य-कारभाराची काळजी कधीच वाटली नाहीं. चौथा मुराद गुजरातचा गव्हर्नर होता. तो म्हाबाघानें निष्कवट, उदार व साहसी होता. परंतु नेहमी दाख्ख्या मित्रेंत घुंव होऊन पडून असे.

तिसरा औरंगजेब सर्वोत्तम जास्त कर्तव्यगार, स्वभाषानें मेहनती आणि राजकारण व युद्धकला दोन्हीत निष्णात होता. राज्य कारभारांत पण तो कुशल होता.

शाहजहान आजारी पडला तेव्हां आशा येथें एकटा दारा होता. दाराच्या आजाराची बातमी ऐकून मुघलांना वाटले की बादशहा मरण पावला असावा व मोठा भाऊ ती बातमी लपवीत असावा. शुजानें बंगालमध्ये स्वतःला बादशहा म्हणून जाहीर केलें. आपला मुलगा मुलेमान शाला बरोबर घेऊन

तो दिल्लीला निघाला. परंतु बनारसहून त्याला परत मार्गें फिरवें लागले.

१६५७ च्या ५ डिसेंबर रोजी मुरादनें अहमदाबाद येथें स्वतः बादशहा झाल्याचें घोषित केले. सारखे प्रांतांत जाऊन तो औरंगजेबाला भेटला. दोघांनी कुराण व खुदाच्या नांवानें आपा शपथ करून एक संधी केली. एक तृतीयांश वाटा मुरादला व दोन तृतीयांश औरंगजेबाला मिलेल असें ठरलें. गादी हातीं आल्यावर पंजाब, अफगाणिस्तान, काश्मीर व सिंध मुरादच्या वांट्याचे ठरले.

दोघांनी आपापली सैन्ये घेऊन उत्तरेकडे कूच केलें. शाहजहाननें त्यांना थोपविण्यासाठीं जोधपुरचा राजा जसवंतसिंह व कासिमखान यांना मोठें सैन्य देऊन पाठविलें. दोन्ही सैन्यांचे युद्ध उज्जैन नजीक चवदा मैलावर धर्मात वा स्थानी १५ एप्रिल १६५८ ला झालें. त्या युद्धांत औरंगजेबाला मोठा विजय मिळाला. जसवंतसिंह जोधपूरला पळून गेला तेव्हां त्याच्या राणीनें त्याला किल्ल्यांत बंदि दिले नाहीं.

औरंगजेब व मुराद दोघे भाऊ विजयी होऊन चंचल नदी पार करून आध्यापामुन

आठ मैलांवर संसारा नांवाच्या मैदानांत दाखल झाले. तेथें दारा ५० हजारांचे एक मोठें सैन्य घेऊन त्यांच्याशी युद्धाला आला. या युद्धांत दारा ज्वा हत्तीवर बसून युद्ध करीत होता तो जखमी होऊन पळू लागला. म्हणून दारा हत्तीवरून उतरून घोड्यावर बसून युद्ध करूं लागला. दाराच्या हत्तीवरची अंबारी रिकामी पाहून त्याच्या सैन्याला वाटले की दारा युद्धांत ठार झाला व ते पळू लागले. शेवटी स्वतः वाराला आघाकडे पळ काढावा लागला. त्याचा तोकवाना औरंगजेबाच्या हातीं लागला.

नहरू चारत्र

[१६]

मोतीलालजी व जवाहरलालजी यांना लहानपणातच तुळगांत ठेवण्यांत आले. तेथे बरेकी होत्या. त्यांत रात्रकीय कैद्यांना ठेवले होते. मोतीलालजी, जवाहरलालजी व इतर सोळा प्रमुख जणांना एका मोठ्या आवारांत एक शोषकीवजा जार्जेंट ठेवण्यांत आले होते.

जवाहरलालजींचा बरोच वेळ सहकाऱ्यांशी चालण्यांत किंवा वादविवादंत वाई. ते निश्चितपणे वर्तमानपत्रे वाचीत व चळवळ करी काय चालू आहे याची माहिती ठेबीत. डिसेंबरच्या शेवटच्या आठवड्यांत अहमदाबाद येथे राष्ट्रीय महासभेचे अधिवेशन होते. तीन महिन्यांपूर्वीच गांधीजींनी गुडन्यापर्यंतचे स्थान भोतर नेसामत्या सुरवात केली होती. ते तसेच अधिवेशनाला हजर होते. काँग्रेसचे अध्यक्ष चित्तरंजन दास यांना अटक झाली होती. म्हणून त्यांच्या ऐबजी हकीम अजमलखान यांच्या अध्यक्षतेखाली अधिवेशन भरले. या

अधिवेशनांत कायदेमंगाचा ठराव पास झाला. प्रजेने स्वयंसेवक होऊन तुळगांत जावे असें घण ठरले.

सरकारने धरपकड सुरू केली व सर्व मुख्य मुख्य पुढारी तुळगांत गेले. प्रजेचा उत्साह थंड पडू लागला. परंतु चळवळ मात्र बंद पडली नाही. तोंपर्यंत जवळजवळ सर्व प्रमुख पुढार्यांना शिक्षा शाखा होत्या. परंतु असहकाराचे चळवळीने सर्वांत प्रमुख पुढारी महात्मा गांधी, त्यांना मात्र अटक करण्याचे साहस सरकार दाखवू शकले नाही. एका वर्षांत स्वराज्य मिळवून देण्याचे वचन

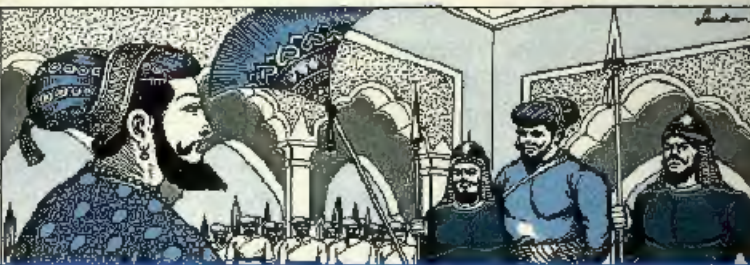
समूहार्चा युद्धांत शाहजहानचा वारस औरंगजेबच आहे हे नवी झाले.

औरंगजेबाने आम्हावर स्वारी केली. ८ जूनला त्याने आम्हाच्या किल्ल्यांत प्रवेश केला. किल्ल्याचे रक्षणासाठी केलेली तयारी अपुरी ठरली आणि शाहजहान आपल्या मुलाचाच कैदी झाला. औरंगजेबाने किल्ल्यांत जाणारे यमुनेचे पाणी अडवून ठेवले होते. शाहजहानला खारे पाणी न्यावे लागले. तो लिहितो की "माझ्या मुलापेक्षा हिंदूच बरे! ते आपल्या मृत मातापितरांचे तर्पण करतात. पण तू, आपल्या जिवंत बावाला पाणी देण्याचे नाकारलेस."

सामान्य कैद्याला मिळणाऱ्या सुसंयोमी व मदती देखील शाहजहानला मिळत नव्हत्या. जहानाराने आपल्या बापाच्या-पतीने अनेकदा औरंगजेबला लिहिले. परंतु

औरंगजेबाने तिकडे दुर्लक्ष केले. शेवटी शाहजहानास त्या परिस्थितीचीपण संवय झाली. त्याला आयुष्याचे वैराग्य वाई लागले. तो नेहमी कुराण वाची. एकटी जहानारा त्याच्याबरोबर असे. जानेवारी महिन्याच्या २२ तारखेला सन् १६६६ या रोजी वयाच्या ७४ व्या वर्षी तो वारला.

औरंगजेबाचा कावेबाजपणा मुरादला कळला होता. १३ जून १६५८ या रोजी औरंगजेब दिल्लीला जात असता त्याने भावाविरुद्ध बंडाचे निघाण उभारले. औरंगजेबाने त्याला कैद करविले व लागोपाठ तीन वर्षे निरनिराळ्या ठिकाणी त्याला तुळगांत ठेवले. ४ डिसेंबर १६६१ या रोजी त्याला मृत्युदंडाची शिक्षा दिली. त्यापूर्वीच म्हणजे २१ जुलै १६५८ या रोजी औरंगजेब दिल्लीच्या गादीवर बसला.

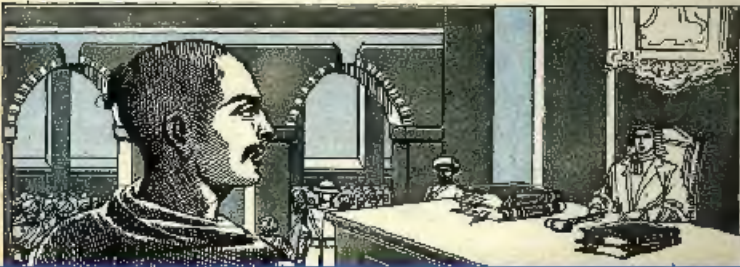

त्यांच्यावर खटला चालू असता कोर्टात हजरपण होते. न्यायाधीश सर रॉबर्ट ब्रुफील्ड याने त्यांना फार आदरपूर्वक वागविले. गांधीजींनी आपला अपराध स्वीकार केला. "भारत व इंग्लंड अस्वाम्याधिकार्ये निरनिराळ्या परिस्थितीत पडले आहेत. हा सत्याग्रह करून ही गोष्ट मी सिद्ध करून दाखविली आहे. चांगल्या कामाचा पुरस्कार जितका आवश्यक आहे तितकाच सुकीर्ती असहकार यण आवश्यक आहे. असे माझे ठाम मत आहे."

गांधीजींना सहा वर्षांची सक्त गजुरीची शिक्षा सांगतांना न्यायाधीश म्हणाला—“मी तुमच्यासारख्या व्यक्तीवरचा खटला या पूर्वी कधी पाहिला नाही. पुढे असा प्रसंग कधी येणारच नाही. तुम्ही आपल्या देशवासियांचे पुढारी व देशभक्त आहात ही गोष्ट निसरणे

कठीण आहे. जे राबकीव कार्यात तुमच्या बरोबर नाहीत ते देखील तुम्हांला एक थोर महापुरुष व ऋषितुल्य मानित आहेत. यदा कदाचित तुम्हांला दिलेली शिक्षा कमी झाली तर मला सर्वात वास्त आनंद होईल."

तुम्हांतून सुटल्यावर जवाहरलालजींना आनंद वाटत नव्हता. त्यांचे सर्व आप बंधुमित्र तुम्हांत होते. पुढ्याच्या वाचून काँग्रेस संघटना दिल्ली पडू लागली होती. ते पाहून त्यांच्या लक्षांत एक गोष्ट आली. गांधीजींनी चळवळ थांबविली त्याला कारण फक्त चोरी-चौरा नव्हते. देशाच्या परिस्थितीची परख त्यांना-होवी. काँग्रेसची स्थितीदेखील नाजूक होती. स्वार्थासाठी घाटेत तो काँग्रेसमध्ये शिरून तिचा उपयोग करून घेत होता. त्या सर्व गोष्टी लक्षांत घेऊन गांधीजींनी चळवळ मार्गे घेतली असावी.

नवाबकुमारी

[३]

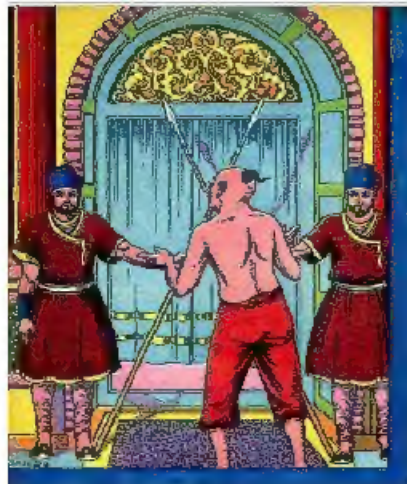
मथुरासिंहने दारुकेधरला एका सैनिकाला पाठविले होते. मथारणच्या वाटेवर त्याला गजपति दिग्गज भेटला. तो सैनिकाला म्हणाला—“अहो महादेव आपल्याला वीरपुरुष देवा !” दिग्गजाचा तो विलक्षण आशीर्वाद ऐकून सैनिक चकित झाला व मोठा तक्कटू चालू लागला. सैनिकाने त्याला त्याची ओळख विचारली तेव्हा दिग्गज म्हणाला—“मी मूळ हिंदू आहे. नेतर मुसलमान झालो. पुन्हा हिंदू झालो. हिंदू होण्यासाठी प्रायश्चित्त वगैरे जे काही करावयाचे ते सर्व मी केले. परंतु गुरूच्या

आज्ञेप्रमाणे माझी जात काय हे ठरणे शक्य नाही. चिड्यांत जन्मली नांवाची एक दासी आहे. माझी व तिची ओळख होय ओळखच म्हटले पाहिजे, आहे."

दोघे मथारण किड्याजवळ येऊन पोचले. सैनिकाने दिग्गजाला विचारले—“सुदराज नगतसिंहांना कैद करण्यांत आले आहे. ही बातमी पोचली कशील का ?”

“कैद ? का ? कोणी केले ?” दिग्गजनं विचारले.

“कैद का केले हे मला सांगतां येणार नाही. पण कैद जाव्हीच केले. मानसिंहाची

Fullscreen 127 20 176

“मी ही बातमी किल्यांत पोचती करतो. आतां तुम्ही आपल्या कामावर व मी आपल्या कामावर जाऊं या.”

दिग्गज पळत पळत किल्यांत आला. अंतःपुरांत जाऊन अस्मानीला ही बातमी कळविण्यासाठी तो पाई पाईने तिकडे गेला. पण दारावर पाहारेकऱ्यांनी त्याला जडविलें. दिग्गजने त्यांना आपली ओळख सांगून मला आंव जाऊं या. अभिरामस्वामीचा मी शिष्य आहे वगैरे अनेक प्रकारे पाहारेकऱ्यांना सांगितलें. पाहारेकरी म्हणाला—“तू येथेंच थांब! आंतून कोणी येईल त्याच्याबरोबर तूं आल्याची गोष्ट कळविता.”

बिमला अंतःपुराच्या वरच्या मजल्यावर खिडकीतून पाहारेकरी व दिग्गज यांचे संभाषण ऐकत होती. आस्मानीला बोलावून ती म्हणाली—“जाऊन त्याला आंत बोलावून घेऊन ये.”

अस्मानीने खात्री जाऊन लक्ष्मणी नांवाच्या एका दासीला बाहेर पाठवून दिग्गजला बोलावून आणायचास पाठविलें. लक्ष्मणीने जाऊन दिग्गजला विचारलें—“काय रसिकराज! स्वारी ह्कडे कोठें? ओळखले नाहीं वाटतें मला?”

दिग्गजने पूर्वी कधी तिला पाहिलें नव्हतें. तरी ओळखल्यासारखें दाखवून म्हणाला—“कां नाहीं? कितीदां भेटलो नाहीं का आपण अंतःपुरांत? पण तुम्हें नांव आठवत नाहीं मला.”

लक्ष्मणीने थोडा वेळ त्याच्याशी बघा मस्करी केली व मग त्याला बोलावून आंत अस्मानीकडे घेऊन गेली.

“काय रसिकराज? स्वारी कोठून येते आहे? होतां कोठें हत्तके दिवस?” अस्मानीने विचारलें.

“तें सर्व मी नंतर सांगिन. प्रथम तूं माझ्याबरोबर निघायला तयार हो वाहून. येथें राहण्यांत धोका आहे.” दिग्गज म्हणाला.

“धोका? तो कसा काय वाई?”

“युवराजांना कैदेत टाकले आहे!”

“कोणी?”

“मानसिंहांच्या आज्ञेनुसार त्यांच्या सेनापतींनी.”

“कोठें?”

“ते बाहेर गेले होते तेव्हां त्यांना कैद केलें. ते पाटण्याच्या किल्यांत आहेत. आपल्या किल्यांतल्या सर्वांना कैद करण्याची आज्ञा आहे. मला तुम्ही काळजी वाटते. नीघ लवकर. कोठेंतरी पळून जाऊं.”

ती बातमी बिमलाकडे ताबडतोब पोचविली पाहिजे असा विचार करून अस्मानी दिग्गजला म्हणाली—“तूं म्हणालास तसे काळोख पडल्यावर आपण पळून जाऊं.”

“तो पर्वत येथे राहालीस तर उशीर होईल व धोका वाढेल.”

“तूं आश्रयांत जाऊन सांग कीं दोन तासांमरांत मानसिंहांचे सैन्य येत आहे. मी जेजेवर वेऊन तुला भेटेन.”

पण दिग्गज पावकून गेला. म्हणाला—

“ठीक! हा निघालोच आणि पळतच निघाला.

विमाने आणलेली बातमी वणव्या-
सारली किल्यांत सर्वत्र पोचली. पण
कोणाला त्या बातमीचा स्वरा अर्थ कळला
नाही. म्हणून अभिरामस्वामीने आपल्या
एका विश्वासपात्र व्यक्तीला सर्व माहिती
काढून आणण्यासाठी पाठण्याला पाठविले.
काळोख पडल्यावर विमला व अस्मानी
मिळून अभिरामस्वामीच्या आश्रयांत आल्या.

“आतां पुढे काय?” विमलाने हताश
होऊन विचारले.

“तुला आठवते का तू मागे एकदां
हाच प्रश्न केला होतास. मी तुला त्याच

वेळीं बजावले होते कीं मानसिंहांचा हा
संबंध मुळींच पसंत पडणार नाही. तेव्हां
तू म्हणाली होतीस कीं युवराज जगतसिंह
स्वतंत्र आहेत. पाहिलास त्या स्वतंत्रपणाचा
परिणाम? युवराजांचा खरोखरीची स्वतंत्रता
कर्णाने नव्हती. तो मानसिंहांचा उसता
मुलगा असून पगारी नोकर पण आहे.”
अभिरामस्वामी म्हणाला.

“ही गोष्ट आपल्याला तेव्हां कळली
असती तरी आपण कुठेही करू शकलो असतो
असे नाही मला वाटत. कारण दोघांचे
परस्परांचेर प्रेम होते. तिलोत्तमेच्या मनाची

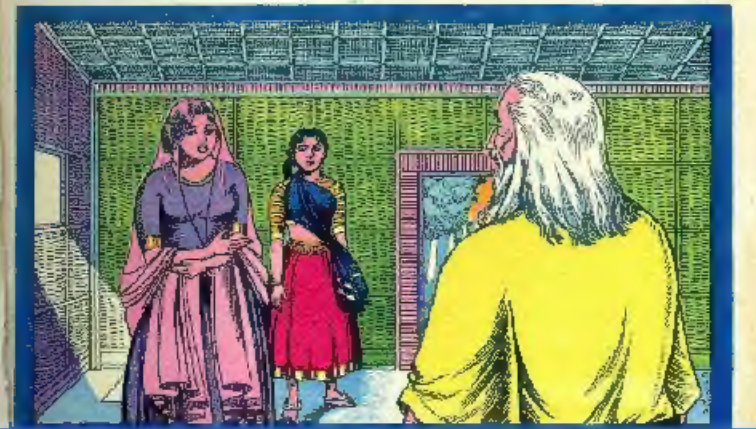
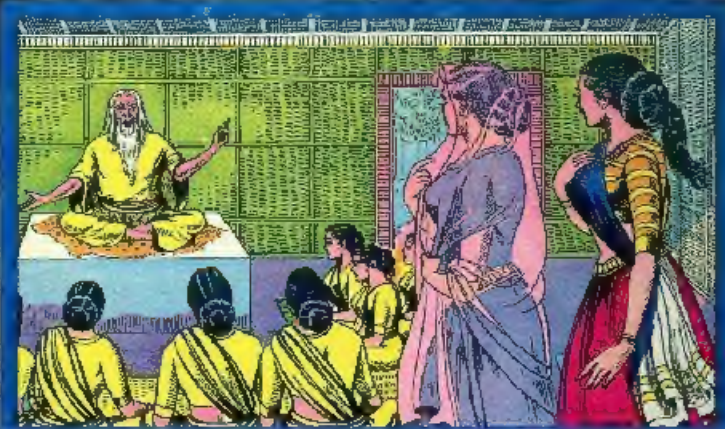
कल्याण तुम्हांला नाही, मला आहे.” विमला
म्हणाली.

“मला तें समजून घेण्याची गरजपण
नाहीं. फक्त एकदां परस्परांचा धाडल्यानें
दोघांचीं मनें परस्परांनीं हिरावून घेतली या
गोष्टीवर माझा विश्वास बसत नाही. हा मोह
आहे. परंतु तूं हा रोग उपजतांच उपद्रुत
टाकला असतास तर हें सर्व सहन करावें
लागलें नसतें, हें मी तुला समजावून
सांगायला हवें असे नाही.”

“तिलोत्तमेच्या सुखासाठी मी हें सर्व
केले. तिच्यावर मी आपला जीव ओवाळून

टाकण्यास तयार होतें व आहे. तिच्या-
वरचीं सर्व संकटें टळलीं व तुक्तीच कुठें
ती सुखाचा श्वास घेऊं लागली होती कीं
तिच्या डोक्यावर पुन्हां आकाश कोसळलें
आहे. आतां मी आपलें दुःख कोणासमोर
उघडून सांगूं? मी वाटेक तें प्रायश्चित्त
करायला तयार आहे.”

अभिरामस्वामी म्हणाला—“तूं जें जें
केलेंस त्यांत चूक कोणती नव्हती हें प्रथम
सांग.” विमला काय बोलणार? विरेंद्र-
सिंहांची मुलगी व मानसिंहांचा मुलगा,
नव्हे युवराज यांचा प्रेमविवाह बरोबर नाही

हे विमलाका माहीत होतं, मास्तव तिलोत्तमेच्या मेच्या मनांत मेमांकुर झळ्याबरोबर तो तिथे उपहन याकायला दना होता. तिने तें कोले नव्हें. तिलोत्तमा कोण हे विलेख-राच्या देवळांतून जाते वेळीं जगतसिंहाला कोठे माहीत होतं ! वी गोष्ट तेव्हा तेच राहून गेली अतरी तर कांहीं विषयते नसते. पण विमलाने वचरा दिवसांनी येऊन भेटावला जगतसिंहाला सांगितले होतं. तेव्हा ही तिलोत्तमा कोण कोणाची हे सांगणार होती. नंतर अभिरामस्वामीने मापसती झालिली तरी ती जगतसिंहाला

Fullscreen 127 24 176

येतली व तिलोत्तमेचा परिचय दिला. तिलोत्तमेची नेट पळून देण्याचे वचन दिले ती दुसरी चुक. वीरेन्द्रसिंहाची ती पत्नी होती म्हणून तिला मोगलाच्या एका सेना-पतीला, म्हणजे जगतसिंहाला किड्यांत घेऊन येण्याचा अधिकार नव्हता. स्वार्थाने पळान किड्यांत धरले व जे कांहीं झाले त्या सर्वांना जगावदार विमलाच होती. एकूण सुरवातीपासून शेवटपर्यंत ती चुका करीत गेली.

विमला निरुत्तर झाली. अभिरामस्वामीचे पाय पळून तिने क्षमा मागितली व म्हणाली—“पण पुढचा मार्ग तुम्हीच काढला तर निघेल, मी कान धरला.”

“ही पाठविलेला मनुष्य येईपर्यंत कांहीच ठरविता येणार नाही. मानसिंहाचा राग मुलावर कोणत्या कमणास्तव आहे हे कळल्यावरच कांहीं उपाय करता येईल.” अभिरामस्वामी म्हणाला.

“हा मनुष्य परत मावला किती दिवस लागतील ?”

“उद्यां येऊ शकेल. पाटण्यापर्यंत त्याला जायचे काले तर आठवडादेखील लागेल.”

कावोरा
१४

“आठवडा ! तोपर्यंत तिलोत्तमेच्या जिवाचे काय होईल, तें देवच जाणें !”

“तू जाऊन तिला धोर दे ! उद्यां सकाळीं मी येऊन तिच्याशीं जें बोलवयाचें तें बोलें.” अभिरामस्वामी म्हणाला.

“मानसिंह आपल्या पोटाच्या मुलावर दया करणार नाहीत का ?” विमलानें विचारलें.

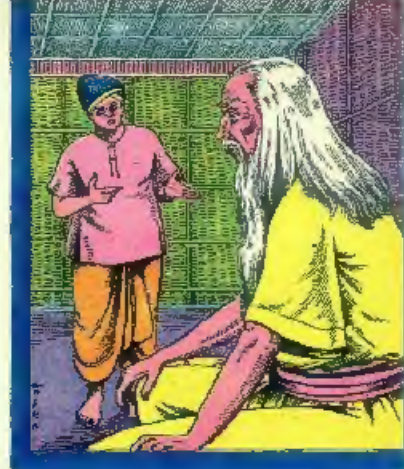
“हा कुळाभिमान व स्वाभिमान आहे. मग मुलगा असो कीं आपली कोणी !”

“शेवटीं काय होईल तें त्या परमेश्वरा-लाच माहीत !”

“येऊन जाऊन तू एक नाईच. तुला ही गोष्ट न कळणेंच बरें !”

“मानसिंह कदाचित तुमच्या शब्दाला मान देतील. तुम्ही जाऊन शब्द टाकलांत तर मानसिंह कदाचित कबूल होतील.”

“कांहीं कायदा होईल असें नाही मला वाटत. उलट मी कांहीं बोललों तर काम बिघडण्याची शक्यता आहे. पुष्कळ उशीर झाला. जातां तूं बा आणि उद्यां सकाळीं ये.” असें सांगून अभिरामस्वामीनीं विमला व अस्मांलीला निरोप दिला.

पाटण्याला गेलेला मनुष्य सर्व माहिती काढून घेऊन आला. युवराजांना जन्मठेव कारागृहाची शिक्षा झाली असल्याचे ऐकून सर्व निराश झाले.

अभिरामस्वामी कांहीं विचार करून म्हणाला—“बरें तर मी तीर्थयात्रेला निघतो,” आणि निघाला पण. तो कोणत्या कामावर निघाला असावा याची अंशुक कल्पना विमलाला होती.

तिलोत्तमेच्या दोक्यावर जणु कांहीं आकाशच कोसळल्यासारखें होतें. तिला जेवणसाण चुकले नाही कीं रोजचीं कामें

करण्याचा उत्साह राहिल्या नाही. पती तुहंगांत मग ती पंढरावर कशी झोपणार! उषःका जमिनीवर झोपू लागली. तिचा मुलाचा संसार स्वप्नासारखा सुरू झाला व स्वप्नासारखाच अदृश्य झाला. आतां तिला जे दुःख सहन करावे कामांत होतें त्यांत तिला आशेचें किंम एक देखील दिसत नव्हतें. पतिदर्शनाचें भाग्य या आश्रयांत नाही अशी तिच्या मनाची खात्री झाली होती.

चारी बाजूंनी निराश झालेल्या माणसांत एकाएकी एक निराळ्याच स्वरूपाची अनपेक्षित अशी शक्ति उत्पन्न होते. तद्भवत तिणेपेनेचें शालें. विंगड व विटा वीरेंद्र-सिंह बांध्या मसालांनी राहाण्यानें तिला कधीं कोणत्याहि संकटांनी पर्वा करण्याची गरज नव्हती. नंतर संकटे आलीं त्यांच्या-समोर मान बांकवून तिला चालावे लागलें.

परंतु हें संकट अगदीं निराळ्या स्वरूपाचें होतें. दुःख करीत राहत वसल्यानें पतीवरचें संकट टळणें शक्य नव्हतें. तिची झोपलेली कर्तृत्वशक्ति जागी झाली.

तिनें दासीला बोलावून दळत, टांक व कागद मागविला व आवयझाला पत्र लिहिले. त्यांत मानसिंहांचा कोप झाल्यानें पति त्यांच्या तुहंगांत कष्ट सहन करीत असल्याचें लिहून निनें पुढें विनंतीसूचक लिहिलें होतें कीं 'शुवराजांच्या हितैषी व शुभचिंतक व्यक्तींत तुम्ही एक आहां असें समजून तुम्हांला हें पत्र लिहीत आहे. तुम्ही काय करावे व तुम्हांला परतां येण्यासारखें काय आहे, याची कल्पना घ्या नाही.

असें पत्र लिहून तें नंद केले व तें घेऊन श्यामराव पावले दाकीड ती सोडीत निघून गेली. (पुढील गोष्ट पुढील अंकां)

सर्वनाश

विक्रमाकानें आपला हट्ट सोडला नाही व शांताजवळ जाऊन मेल खांबावर काढून घेऊन स्नानाकडे नौनपर्जे चालू लागला. तेन्हां मेतांत बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—
“राजा! तू इतके कष्ट करून करीत आहेत हे कोणत्या तरी बाईच्या नाहीं नमून तर नव्हते? कारण तुला माहीतच असेल कीजातीच्या नाहीं लहान कित्येक शौर पुरुषांनादेखील भयंकर संकटांना तोंड द्यावे लागतें आहे. याचें उद्धारण म्हणून कांबन-मया नांवाच्या एका जीधुळें कुंडलपेसांना कसा सर्वनाश झाला याची गोष्ट ही तुला सांगतो.” असें सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

कुडलपेसाच्या गादीवर रत्नकुंडल नांवाचा एक राजा राज्य करीत असे. तो सामान्य राजा नमून राजाधिराज होवा. राजाचा

वेताळारचा गोष्टी

प्रताप त्याच्या बारा शूरवीर सरदारांपुढे होता. राजा आपल्या मंत्र्यांइन त्यांचा आदर जास्त करीत असे. कारण आपल्या राजाच्या शब्दावर प्राप्तीसही करण्याची त्यांची तयारी होती.

एकदा दरबार भरला असता दरवारी कवीस कन्यासल झाल्याची मंगलवार्ता कळली. लगेच दरवारी लोकांनी उद्योतिष्वाला तिथी जन्म कुंडली तयार करून तिचे भविष्य सांगायला आग्रह केला. उद्योतिष्वाचे भविष्य सांगितले. म्हणाला—“ही मुळमी एक त्रिलोकसुंदरी होईल. परंतु आपल्या राज्याच्या कांचनप्रभा नांव रावानेच तिला ठेवले.

Fullscreen

127

X

◀ ▶

28 176 ▶

सर्वनाशाला ती कारण होईल. ती पाऊल ठेवील ते स्थान पातक ठरेल.”

ते भविष्य ऐकून सर्व दरवारी म्हणाले—
“देश रक्षणासाठी मोठ मोठे वीर आपल्या प्राणाची आहुति देण्यास तयार असतां एका टीचर मुलीची काय कथा? तिचा कांटा मुळांतच डपडून टाकलेला बरा.”

पण रत्नकुंडल राजा म्हणाला—“एका अर्भकाचा असो अमानुषपणें वध करणें मला पसंत नाही. तिला निर्जन स्थानी मी ठेवून देतो व ती वयांत आल्यावर मी तिच्याशी लग्न करून घेईन. तिला जगांत कोणाचे तोंड पहावयास मिळणार नाही की तिचे तोंड कोणाला दिसणार नाही या गोष्टीची जबाबदारी मी स्वतःवर घेतो.”

त्याप्रमाणे राजाने एका निर्जन स्थानी एका दरीत धर बांधून तेथे त्या मुलीला ठेवले व तिच्या रक्षणासाठी तीन दासींना नेमले आणि रात्रंदिवस पाहारा ठेवण्यासाठी त्याने शूर शिपाई नेमले. राजाशिवाय इतर कोणालाहि त्या दरीत पाऊल टाकण्याला त्या मुलीच्या गौरवर्णाला शोभेल असे

त्या मुलीच्या गौरवर्णाला शोभेल असे कांचनप्रभा नांव रावानेच तिला ठेवले.

कांचनप्रभा त्याच निर्जन दरीत लहानाची मोठी झाली. तिला जगाचे ज्ञान जे कांही झाले ते त्या तिथी दासीपैकीं तिच्यावर जास्त प्रेम करणाऱ्या एका दासीच्या तोंडून पुराणांतल्या प्रेमकथा ऐकून झाले. स्वतःच्या सौंदर्याचीपण तिला जांगली जाणीव झाली व त्याचबरोबर कोणत्यातरी गोष्टीची उणीव भासू लागली. ती एकदा त्या दासीला म्हणाली—“काय म? जेव्हा पहिले तेव्हा पुरुषाच्या नांवानें मला हा धरडा राजा दिसतो. जगांत तरुण पुरुष नाहीतच का?” राजा लवकरच कांचनप्रभाशी लग्न करणार आहे ही गोष्ट त्या दासीला माहीत होती. म्हणून तिला तिची काय आली व म्हणाली—
“तरुण सुंदर पुरुष या जगांत कां नाहीत? महाराज येतात त्या वाटेवरच्या दारावर पाहण्यासाठी एक तरुण वीर नेहमी उभा असतो. त्या वीर पुरुषाला पाहल्यावर स्वर्गांतल्या जप्सरादेखील स्वतःला त्याच्यावर ओवाळून टाकतील.”

कांचनप्रभाच्या मनाला एक क्षण भर देखील धीर धरवना. लगेच जाऊन त्या तरुण वीराला एकदा वरी जाहून यावे असे तिने मनाची ठरविले. सुदैवाने सारंगकाळची

वेळ होती व राजा योग्यानी वेळ निघून मेली होती. एक जाड शाल अंगावर पांघरून घेऊन कोणाला कळविल्याशिवाय ती घराबाहेर पडली.

तिला दरीत प्रवेश करण्याचे द्वार दिसले. त्या द्वारावर उभा असलेला पाहारे करी सामान्य पाहरेकरी नसून एक तरुण सुंदर शूर पुरुष होता. त्याचे दोघे भाऊ राजाच्या सास बारा सरदारांपैकीं दोन प्रमुख सरदार होते. त्याला सैन्यात तो मान मिळाला नसला तरी आपले सौंदर्य व साहस दाखवून उच्चपदावर पोचण्याची

महत्वाकांक्षा मात्र त्याच्या मनांत होती. पद्दान उभी राहाली. शेवटी केदार एका- त्यांचे वय अवघे बीस वर्षांचे होतें. त्यांचे नांव केदार असें होतें.

केदारनें दुरुन त्या गुप्तगुहांतून त्याच्या- कडे येत असलेल्या एका स्त्रीला पाहिलें. राजाचे नांव ऐकूनच कांचनप्रभेच्या अंगावर शहारे उमरे राहात असत. परंतु त्या तरुण वीराला पाहून तिला वाटलें कीं तो बरोबर असेल तर प्रत्यक्ष यम आला आणि तिला सामोरा गेला.

दोघं परस्परांसमोर येतांच कांचनप्रभेनें अंगावरची शाल काढून घेतली. तिचे अप्रतिम म्हणून ती त्याला म्हणाली—“तुझ्या सौंदर्य पाहून केदार व त्याचे सौंदर्य पाहून बरोबर तूं म्हणशील तिकडे मी जायला कांचनप्रभा दोघं मंत्रमुग्ध होऊन परस्परांकडे तयार आहे.”

कांचनप्रभेला बरोबर वेऊन केदार मध्य- रात्र उरून गेल्यावर आपल्या दोघां भावांकडे गेला व त्यानें कांचनप्रभेशीं लग्न करण्याचें वचन दिलें असल्याचें व त्यासाठीं वाटेल तिथें जाण्याची तयारी असल्याचें त्यांना सांगितलें.

त्याची चूक भयंकर मोठी होती. पण दोघे माऊ आपल्या भाकट्या मावाला म्हणाले—“तुम्ही दोघांनीं परस्परांचीं लग्न करून प्यायचें उरविलेंच असेल तर आमची ना नाही. परंतु या राज्याच्या हद्दींत तुम्हांला राहतां येणार नाही. शेजारच्या

कोणत्याहि राजाकडे तुम्हांला थारा मिळणार नाही. तरी चला यत्न करून पाहूं या पहाटे उठून आपल्या राज्याची हद्द पार करून गेलात तर सुटाल कदाचित. आम्ही पण येतो तुमच्याबरोबर तुमच्या रक्षणासाठीं.”

त्यांना कोणत्याहि राजाकडे थारा मिळाला नाही. कारण त्यांना आश्रय दिल्याची गोंष्ट रत्नकुंडल राजाला कळल्याशिवाय राहणें शक्य नव्हतें व एकादां कळल्यावर तो त्यांचे राज्य नष्ट करील वातहि त्यांना वांका नव्हती. एकामागून एक अनेक राजांच्या दरबारीं ते गेले. परंतु त्यांना घोटभर पाणी मिळणें-

देखील अशक्य झाले. ते एका वेष्टांत काहीतरी कामधंदा करण्याचे ठरवून तेथे राहू लागले, परंतु त्यांच्यावर आणखी एक संकट आले. त्या वेष्टातील काही तरुणांची नगर कांचनप्रभेच्या सौंदर्यावर पडली व त्यांनी तिला पळवून नेण्याचा घाट घातला. त्यांनी यत्न करून पाहिला व त्यांना केदार व त्याच्या दोघां मनांनी उर केले. दृष्टी त्यांना ही दशाष्टका सोडून गळून जावे लागले.

तिकडे लखंडल राजाने जाहीर केले की केदार व त्याच्या भावांनी जो राजद्रोह

केला आहे त्याकडे दुर्लक्ष करून त्यांना क्षमा केली जात आहे. त्यांना स्वदेशी येण्यास व निर्धोस्तपणे राहण्यास पाक्षी परवानगी आहे. ती गोष्ट ऐकून इतर सरदारांना फार आनंद झाला. कारण केदारचे दोघे भाऊ निघून गेल्यावर त्याच्या मित्रांना फार वाईट वाटले. परंतु कोणाची तोंड उघडून बोलण्याची छाती नव्हती. राजाच्या शाण्यावर सरदारांपैकी तिघांनी केदार व त्याच्या दोघां भावांचा पत्ता काढला व आत्म भेटले व म्हणाले “आतां राजाच्या झाली आले, चला परत स्वदेशी !”

“त्यांच्या बोलण्यावर विश्वास करू नका. त्यांत काहीतरी भोका आहे,” कांचनप्रभेने तिघां भवडाना सावध केले

“आम्ही राजाचे गुप्तचर नाही. फक्त गिरीचा धंदा आम्ही आटुप्यात केला नाही. युद्ध करणे हा एकच धंदा केला या तिघांच्या जिवाला काही भोका आहे असे आम्हांला कळल्यावर आम्ही माणवणाने त्यांचे रक्षण करू.” तिघे सरदार म्हणाले.

“राजाचा खरा हेतु तुमच्या मित्रांना देखील कळलेला नाही.” कांचनप्रभा पतीला व दोघां दीरांचा म्हणाली.

चारीचा

आवडले नाही. म्हणाले—“आपल्या मनांतली भीति आमच्या मनांत ओलण्याचा यत्न कशाचा करमेस? आपल्या सस्या मित्रां गंगेवर युद्ध करीत असतां मरण आले तर ते आम्हांला जास्त आवडेल.”

सर्व स्वदेशी परतले. कांचनप्रभेचे म्हणणेच खरे ठरले. केदार व त्याच्या यष्ट्या त्याच्या सरदार मित्रमंडळीपासून वेगळे करण्यासाठी राजाने एक युक्ति केली. राजाने आपल्या खास बरवारी मंडळींना मेजवानी दिली. सर्व सरदार हजर होते. कांचनप्रभा व तिचे बंधू घरी एकटे आहेत हे पाहून ठरल्याप्रमाणे काही लोकांनी त्यांच्या बराळ गराडा घातला. परंतु तिघां शत्रू बंधूसमोर त्यांचा किती वेळ टिकाव लागणार. त्यांतले कित्येक मेले व बाकी पळून गेले.

तेथल्यांत राजाचा एक खास अधिकारी तिघां बंधूंना येऊन भेटला व म्हणाला की तुमच्या बराबर काही आमठ्यांनी हल्ला केल्याचे महाराजाना कळले व त्यांना त्यांचे फार वाईट वाटले. या संकटांतून तुमचा बचाव झाला हे ऐकून महाराजांनी तुमचा

खास सत्कार करण्याचे ठरवून तुम्हांला आदरपूर्वक बोलावून घेऊन थायला सांगितले आहे.

त्या अधिकाऱ्याच्या बोलण्यावर विश्वास करून तिघे बंधू घराबाहेर पडले. लगेच राजाच्या शिपायांनी त्यांना कैद करून एकांतता राजासमोर उभे केले. “या तिघांना शिरच्छेदाची नी शिक्षा देतां.” राजा म्हणाला.

राजाज्ञेप्रमाणे तिघांना शिक्षा देण्यांत आली. कोणाला ती गोष्ट कळलीदेखील नाही. तरी इतकी महत्वाची गोष्ट लपते

कशी. कांही सरदारांना ती गोष्ट कळली व त्यांनी बध्यस्थानी जाऊन तिचांनी प्रेतें स्वतःच्या डोक्यांनी पाहिली. त्यांच्याबरोबर कांचनप्रभा पण गेली होती. पतीचें प्रेत पाहून तिच्या हृदयाला धक्काच बसला.

राजानें क्षुद्रमुद्धीनें केलेलें हें कदम त्याच्या कांही सरदारांना आवडले नाहीं व त्यांनीं बंध केले. राजा कांही गुन्हा करीत नाहीं असें पंचाचें म्हणणें पडले. “पंच काय बरळतात ?” असें कांही सरदारांचें म्हणणें होतें. दोन तट पडले. सैन्यांत देखील दोन तट पडले. शेवटीं त्यांचे परस्परांशीं युद्ध पण झालें व जें व्हायचे तेंच झालें. त्या युद्धांत स्वतः राजा मेला व राज्य नष्ट झालें.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला— “राजा ! या सर्वनाशाला कारण कोण ? व

कोणाचा दोष किती ? उत्तर माहीत असून तूं दिलें नाहींस तर त्याचा परिणाम तुला माहीत आहेच, तुझ्या डोक्याची शंभर छक्के होऊन तुझ्याच पावांवर लोळ लागतील.”

विक्रमार्क म्हणाला—“सर्व चूक राजाची. ज्योतिष्यांनीं भविष्य वर्तकल्याकर सरदारांच्या सांगण्याप्रमाणें त्यानें केले नाहीं. एक अपूर्व सुंदरी सहजी आपली पत्नी होईल या आशेनें त्यानें तिच्या रक्षणाचें सांग केले. पण त्याचा तो डाव फंसला. पुढें त्यानें आपल्या सरदारांना विश्वासघातानें ठार करविलें. सर्वनाशाचें बीं त्यानेंच फेरलें. म्हणून दोषी तोच.”

अशातऱ्हेनें राजाचें मौन भंग झाल्यावर वेताळ प्रेताबरोबर नाहींसा झाला व जाऊन झाडाला लोंबकळू लागला. (कल्पित)

स्त्रीला आवडणारी वस्तु

एकदां एक राजा आपल्या राणीसह उद्यानांत विहार करावला गेला असतां राणीनें राजाला विचारले—“महाराज ! स्त्रीजातीला आवडणारी वस्तु कोणती, सांगा याह !”

राजा नुकत्याच उमललेल्या फुळांच्या कळ्याकडे पाहून म्हणाला—“फुलें !”

“नाहीं !” राणी म्हणाली.

स्त्रीला सर्वांत जास्त आपला पती, आपली मुले, आपले दागिने, आपली लुगडों अशीं एकामागून एक नविं राजा सांगत गेला. पण राणी म्हणाली—“नाहीं !”

राणीच्या मनाचें बरोबर उत्तर काय हे कळलेच पाहिजे असें राजानें बऱ्याशीं खरविलें व बरोबर उत्तर देणाऱ्याला एक हजार बराह बक्षिस मिळेल असें देखील जाहीर केले.

तुझ्या निवडीं राजवाड्यासमोर राणीच्या मनाचें बरोबर उत्तर देण्याच्या हेतूनें आलेल्या लोकांची गर्दी जमा झाली. परंतु, राणीच्या मनाला समाधानकारक उत्तर न देणारास पंचवीस फटक्यांची शिक्षा देण्यांत येईल असा राजानें हुकूम काढला म्हणून कोणीच उत्तर द्यायला तयार झालें नाहीं व सर्व आपापल्या घरी निघून गेले.

राजाला त्या गोष्टीचा राग आला व त्यानें आणखी एक दुर्बडी धिटविली. राजा उद्या सफाईीं एक कव्तर सोडील. तें ज्या घरावर जाऊन बसेल त्या घरांतल्या माणसानें उत्तर दिलें पाहिजे. राणीला तें उत्तर पसंत न पडल्यास उत्तर देणारास फांसीची शिक्षा द्यावी जाईल.

पहिली दुर्बडी ऐकून लोकांना जितका आनंद व उत्साह वाटला होता तितकीच

निराशा व भीती दुसरी दवंडी ऐकून वाटली. राजा द्ररोन सकाळी कबूतर सोडून एकेका घरच्या माणसाला काशी देणार अशी राजधानीतल्या प्रत्येकाला घास्ती बसली.

दुसऱ्या दिवशी राजाने सोडलेले कबूतर एका खेडेगांवातल्या एका झोपडीवर जाऊन बसले. राजाचे शिपाई त्या झोपडी जवळ गेले. जाऊन पाहतात तर घरांत एक मुलगा जाळें विणित बसला होता. शिपायांनी त्यालाच धरले आणि राजासमोर हजर केले.

राजाने त्याला भरून आणण्याचे कारण राणीचा पन्थ व त्याचे राणीला समाधान-

कारक असे उत्तर न दिल्यास होणारा परिणाम वगैरे सर्व गोष्टी सांगितल्या.

“पंधरा दिवसांनी बरोबर उत्तर देतो!” असे तो मुलगा म्हणाला. राजाने त्याला पंधरा दिवसांची सवड दिली. ते पंधरा दिवस त्याने कित्येक स्त्रियांना त्यांना सर्वांत जास्त आवडीची वस्तु कोणती हे विचारले. काहींनी दागिने सांगितले, काहीं मुले म्हणाल्या, काहीं नातवंडे म्हणाल्या. त्यांनी सांगितलेली सर्व उत्तरे सर्वांना माहीत अशीच होती.

सगदी एकच दिवस उरला होता. आता आपल्याला मरण हे आहेच. देवाच्या

भरतशावर सर्व टाकावे असे ठरवून तो विचार करीत एका सरोवराच्या काठी बसला असता तिकडे एक स्नातारी आली व त्याला एकटाच बसलेला पाहून आंबून म्हणाली-“कायरे मुला कोणत्या विचारांत बसला आहेस?” त्याने स्नातारीला त्याच्यावर ओढवलेला प्रसंग वर्णन करून सांगितला.

ती म्हणाली-“प्रभाचे उत्तर आगवीं सोपे आहे!”

“आजीबाई! काय तें सांगल तरी!” त्याने चकित होऊन विचारले.

“आणखी काय असणार! नवऱ्यावर अधिकार! ती राणी पहा नवऱ्याला कधी नाचवीत आहे ती.” असे सांगून व आपली काठी टेकीत स्नातारी निवून गेली. दुसऱ्या दिवशी राजाने त्याला पुन्हा तोच प्रश्न विचारला “जीजातीला सर्वांत भियबस्तु कोणती?”

“नवऱ्यावर अधिकार!” तो मुलगा म्हणाला.

राजा ते उत्तर ऐकून मनांतल्या मनांत थोडा दचकून म्हणाला-“मला नाही वाटत!”

“राणीस(कारांनी एका ल्हानशा प्रभाचे उत्तर मिळविण्यासाठी तुमच्याकडून एवढी धांवपळ करविली ही गोष्ट पुरे नाही का माझे उत्तर बरोबर आहे की नाही हे कळायला?” मुलाने विचारले.

“त्याने दिलेले उत्तर बरोबर आहे ना!”

राजाने राणीला विचारता तिने फक्त मान हलवून होकार दिला.

राणीच्या मनाचे समाधान झाल्याची खात्री पटल्यावर राजाने त्या मुलाला एका ऐवजी दोन हजार बराह देऊन निरोप दिला.

आठ खुजे

मल्ल समुद्राच्या किनाऱ्यावर महावीर नांवाचा एक योद्धा रहात असे. त्याच्या पराक्रमाचा गोष्टी जगभर प्रसिद्ध होत्या. एकदा महावीर समुद्रकाठी फिरत असता त्याला कोणीतरी समुद्रातून किनाऱ्याकडे येत असलेला दिसला. त्याचा मध्य देह पाहून तो महाकाय द्वीपाचा राहणारा असावा हे ओळखायला महावीराला वेळ लागला नाही. तो महाकाय समुद्रकिनाऱ्यावर येताच महावीराने त्याला विचारले— "कोण तुम्ही? कोठून आलात? काय पाहिजे तुम्हाला?"

"मी महाकाय द्वीपाचा राहणारा. आमच्या राजाने महावीर नांवाच्या महा पराक्रमी वीराला भेटून येण्यासाठी मला पाठविले आहे." तो म्हणाला.

"तो महावीर का? कोठे तरी शिकारीला गेला आहे. काय काम आहे हे सांगितले तर तो आल्यावर त्याला मी कळवीन." महावीर म्हणाला.

"आमच्या राणीसरकारांचा परसकाळ जवळ आला आहे. त्यांना आतापर्यंत दोन मुले झाली, पण दोघां मुलांना जन्मल्याबरोबर कोणी तरी उचलून घेऊन गेला. आता जे मूल होईल त्याचे रक्षण करण्यासाठी महावीराने यावे अशी महाराजांची इच्छा आहे. म्हणून महाराजांनी मला पाठविले आहे. हा पूर्वी महाराजांनी मुलांच्या रक्षणासाठी कित्येक शूरवीर नेमले. परंतु चोर कोण, कोठून व कसा आला आणि मुलांना घेऊन गेला हे कोडे अद्याप उलगडले नाही." महाकाय म्हणाला.

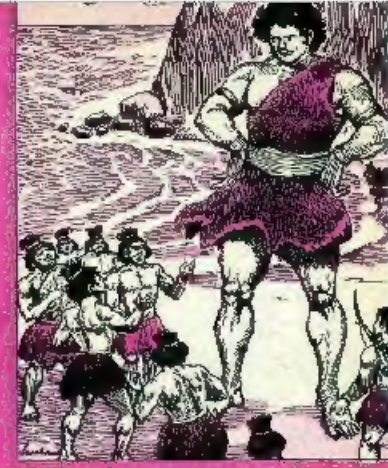
"वरें तर तो महावीर आल्यावर त्याला मी हा निरोप सांगेन." महावीर म्हणाला.

महाकाय आला होता तसाच परत समुद्रातून निघून गेला. दुसऱ्या दिवशी महावीर त्याच जागी हिंडत असता त्याला आठ खुजे खेळत असलेले दिसले. त्याने त्यांना विचारले— "कोण तुम्ही?"

"आम्ही खुजे आहो. आमच्या पैकी प्रत्येकाला एकेक दिव्य शक्ति प्राप्त आहे. मला दगड म्हणतात. कारण मी एका जागी बसलो की तेथून मला वाजुला सारणे कोणाला शक्य नाही." खुजांपैकी एकजण म्हणाला.

"पाहू तर हे मला तुझी ती शक्ति!" महावीर म्हणाला. दगड एका जागी बसला. महावीराने त्याला एका हाताने दकलण्याचा यत्न करून पाहिला. दोन्ही हातांनी दकलून पाहिले. दगडाच्या दिव्यशक्तीची खात्री पटल्यावर चकित होऊन त्याने इतरांना त्याच्या शक्तीचे वर्णन विचारले.

एकाचे हात विश्वकर्मा होते. समुद्रापलीकडे कोणी काही नोळले तरी ते त्याला ऐकू येई. आणखी एकाचे नांव दिव्यस्पर्श होते. समुद्रापलीकडे मुंगी चाबली तरी

त्याला ते कळें. तिसऱ्याचे नांव महाहानी होते. बगांत घडणारी प्रत्येक गोष्ट त्याला कळें. चौथ्याचे नांव लघुहस्ती. कोवडी अंठी उजवीत बसली असली तरी ती तिच्या पोटाखाडून तिच्या नकळत उचलून नेण्याची शक्ति त्याच्या अंगांत होती. पाचव्याचे नांव आरोहक होते. काचिची गुळगुळीत उभी भिंत असली तरी ती चढून ओलांडून तो जात असे. सहावा धनुर्विद्येत निप्यात होता. सैकडो पक्षी आकाशात उडत असले तरी त्यांतल्या पाहिजे असेल त्या पक्ष्याला नेम मारून तो त्याची पाडीत असे. सातव्याचे

नांव दारुमय होते. त्याच्या हातांत काठी देऊन त्या काठीची नाटेक ती वस्तु तो तयार करून दाखवी.

महावीरने वास्तवसुख निवारले—“समज, तुला एक जहाज तयार करायला सांगितलें तर किती वेळ लागेल?”

तो म्हणाला—“तुम्ही स्वतः मोबती एक श्रद्धांश करून माझ्याकडे बळण्यापूर्वी जहाज तयार होईल.”

“तयार कर पाहू! जसे म्हणून महावीर स्वतः मोबती फिरला. त्याची पाठ फिरतांच वारुजानें एक गजताची काडी पाण्यांत

फेंकली. पाहिले तर खरोखरच एक जहाज पाण्यांत तरंगत होतें.

“मला महाकाय द्वीपांत जावयाचें आहे. येतां का माझ्या मदतीला!” त्याने त्या खुजांना विचारलें.

“येतो!” असें ते म्हणाले व महावीराने जहाजांत बसले. सर्व महाकाय बेडावर येऊन पोचले. महावीर आपल्याची नाडी ऐकून राजा त्याच्या व त्याच्या खुजा मित्रांच्या सत्कारासाठीं आला. तो महावीराला म्हणाला—“तुम्ही कसे अगदीं वेळेवर आला आहां. आजच राणी सरकारांच्या फोटांत दुखू लागले आहे. पूर्वी मला दोन सुलें झालीं परंतु रात्रीच्या रात्री तीं नाहींशी झालीं. या मुलाकडे कोणी तसेंच उचलून नेऊं नये म्हणून ग्रहाम भी तुम्हांला तसदी दिली.”

महावीर म्हणाला—“महाराज! आपण मित्राचें मुळीच कारण नाहीं. मी आपल्या मुराचें रक्षण करूं शकलो नाही तर आपण माझे डोकें उडविलें तरी चालेल.”

राजवाच्यांत तिजोरीतारसी एक लोखंडी भिंतीची एक खोली राजानें करवून ठेवली होती. त्या खोलीला बारा दारां म्हणून

विमणीसारखें एक भोक ठेवले होते. त्या खोलीत राणी बाळेत झाल्यावर मुलाला व मुईणीला ठेवण्यांत आले. खोलीवर कडक पाहारा होता. महाजानी महावीराला म्हणाला—“मुलाचें रक्षण करूं शकलो नाही तर डोकें कापून घ्यावें अशी प्रतिज्ञा करून तूं मोठी धूक केलीस. त्या मुलाचें रक्षण करणें आपल्याला शक्य नाहीं.”

“तुला सर्व कळलें आहे तर?” महावीरानें विचारलें.

“राजाची बहीणच चोर आहे! बहिणीला मंत्रसुखी प्राप्त आहे. अद्वयपणें येऊन ती भोकांतून मुलाला उचलून घेऊन जाईल.”

त्याप्रमाणें ती जाली व तिने हात बाळून मुलाला उचललें तर काब करायचाचें हे महावीरानें सुचविलें.

अर्धी रात्र लोटल्यावर दिव्यकर्णी म्हणाला—“महाकाय राजाची बहीण आपल्या किल्ल्यांतून निघाली आहे. पूर्वी चोरून नेलेल्या मुरावर चांगला पाहारा ठेवायला आपल्या नोकरांना बजावून सांगत आहे. तिच्या घराला खिडक्या किंवा दारें नाहींत. तिच्या किल्ल्याच्या भिंती कांचे-सारख्या तुळतळीत आहेत.” थोडा वेळ

धांबून दिव्यकर्णी म्हणाला—“ती येऊन पोचली. पाहारेकऱ्यांना ती किल्ल्यांत शिरल्याचें कळलें देखील नाहीं.”

नंतर एक काळा हात भोकांतून आंत शिरतांना दिसले. तो पाहून वगड नांवाच्या खुजानें तो धरून ठेवला व भोकाच्या तोंडावर वसून राहला. हात मार्गे सर-कण्याच्या प्रयत्नांत तुटला. सर्व चकित होऊन तो तुटलेल्या हात पाहू लागले. ती संधी साधून त्या राक्षसीण बहिणीनें दुसऱ्या हातानें मुलाला पाळण्यांतून उचलून घेतलें आणि निवून गेली.